

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกายภาพของหมู่บ้านน้ำ
(กัมปงไอร) ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม

Factors Causing Physical Changes of the Water
Village (Kampong Ayer) in Brunei Darussalam

ปัญญา เทพสิงห์^{1*} เกษตรชัย และหิม¹ เกิดลาวา บุญปราก²

และ เจตสฤษฏี สังขพันธ์³

Punya Tepsing^{1*} Kesetchai Laheem¹ Kettawa Boonprakarn²
and Jedsarid Sangkapan³

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹Faculty of Liberal arts, Prince of Songkla University

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University,

³วิทยาลัยประมงดินสุลานนท์

³Tinsuranonda Fisheries College

*E-mail: punya.t@psu.ac.th

Received: Jan 19, 2018

Revised: Apr 11, 2018

Accepted: Apr 14, 2018

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของหมู่บ้านน้ำ ในเมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาลาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตสัมภาษณ์เชิงลึกในภาคสนาม จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 36 คนแบบเจาะจง นำมาวิเคราะห์สร้างบทสรุปเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้ 1) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การตั้งอยู่บนแม่น้ำใกล้ทะเลซึ่งมีกระแสน้ำแรง เมื่อเกิดอัคคีภัยจะถูกลามอย่างรวดเร็ว บางครอบครัวย้ายออกไป บาง

ครอบครัวสร้างบ้านแบบใหม่ที่ทนไฟ 2) การเมืองการปกครอง การรวมศูนย์ที่
สุดตั้นและสุดตั้นมีอำนาจสูงสุด ทำให้โครงการของรัฐเพื่อพัฒนาพื้นที่รอบ
มัสยิดและวังเก่าซึ่งจะต้องรื้อบ้านมีอุปสรรคน้อยมาก ความเชื่อในผู้นำ
ประกอบกับรัฐจ่ายค่าชดเชย แม้บางครั้งมีท่าทีต่อต้านสุดท้ายต้องยินยอม 3)
เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้วัสดุ โครงสร้าง และรูปแบบบ้าน
เปลี่ยนแปลงจากเดิมเพื่อแก้ปัญหาอัคคีภัยและระบบสาธารณสุขโรค 4)
เศรษฐกิจรายได้จำนวนมากของประเทศก่อให้เกิดโครงการขนาดใหญ่ รัฐสร้าง
สะพานแขวนเพื่อเชื่อมถนน บ้านถูกรื้อถอนเพื่อขยายเมืองและกระตุ้นการ
ท่องเที่ยว และ 5) สังคมวัฒนธรรม ชีวิตในสังคมสมัยใหม่ส่งเสริมวัฒนธรรมทาง
วัตถุมากขึ้น นิยมสิ่งทันสมัย แต่ยังดำรงไว้ซึ่งจิตวิญญาณของชาวมลายูมุสลิม

คำสำคัญ: ปัจจัย การเปลี่ยนแปลง หมู่บ้านน้ำ บรูไนดารุสซาลาม

ABSTRACT

The purpose of this qualitative study was to examine factors causing physical changes to Kampong Ayer (meaning “Water village”) in Banda Seri Begawan, Brunei Darussalam. Data were collected from documents, observations, and in-depth interviews with 36 key informants recruited through purposive sampling. The data were then analyzed for rich descriptive findings.

The study found that the factors causing changes were as follows. The first factor had to do with its geographical surroundings. That is, it is located near the sea with strong winds that can spread a fire rapidly when it breaks out; and as a result, the number of houses has reduced as some families moved out while others built new styles of houses. The second factor was politics and dominance. Centralization with the sultan as the supreme executive authority allowed state projects to develop areas around the mosque and old palaces for which houses had

to be demolished. However, obstacles were limited because of trust in the leader and appropriate compensation; house owners who initially opposed the project eventually agreed to it. The third factor was technology. It caused changes in building materials, house structures, and styles that solve fire-related and public utility problems. The fourth factor was the economy. The country's high income has resulted in mega projects. The state began to build a suspension bridge to connect roads. Houses were also demolished to expand the town and stimulate tourism. The fifth factor was socio-cultural in nature. Modern city life promoted the consumption of material culture. Residents favored modern-day convenience although they still maintained their Malay Muslim identity.

Keywords: Factors, Change, Water village, Brunei Darussalam

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการหรือแบบแผนทางสังคม เป็นการกลายสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่อีกสภาพหนึ่ง ซึ่งอาจเจริญหรือเสื่อมลงก้าวหน้าหรือถดถอยขึ้นกับเหตุปัจจัยต่าง ๆ หรือบริบทที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงสมัย การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นทั้งทางกายภาพชีวภาพ และสังคม ทางกายภาพสามารถพิจารณาจากวัฒนธรรมเชิงวัตถุหรือที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เช่น ถนน สะพาน บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ บ้านเป็นสิ่งสะท้อนภาวะของการพัฒนา วิวัฒนาการ หรือความทันสมัยของหมู่บ้าน เช่นเดียวกับบ้านในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนน้ำหรือกัมปงไอร์ (Kampong Ayer) ในภาษามลายูภาษาซาบรูไน ซึ่งพบว่าหมู่บ้านมีการเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ดังความคิดเห็น Le blanc. (2013) ที่เห็นว่า วิถีชีวิตชาวบ้านของกัมปงไอร์ประเทศบรูไนได้สะท้อนถึงสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและเงื่อนไขใหม่ แม้ว่ากัมปงไอร์ จะรักษารูปแบบของหมู่บ้านมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 จนถึงปลายศตวรรษที่ 20 แต่ด้วยบริบทการเมือง การค้า การติดต่อกับโลกภายนอก ทำให้

มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและนิเวศวิทยา เขายังเห็นว่าหากศึกษาการเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านนี้ควรใช้รูปแบบการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา โดยวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและวิวัฒนาการ เพราะเชื่อว่าการก่อขึ้นของหมู่บ้านเป็นผลจากการเกิดโครงสร้างสังคม การอธิบายสังคมและวัฒนธรรมหมู่บ้าน ไม่ว่าประเด็นใดจำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างและพื้นที่เสียก่อน ยังมีผลการศึกษาของ Adenan et al. (2014) ที่พบว่า ปัจจุบันกัมปงไอร์มีการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย รัฐบาลแก้ปัญหาโดยสร้างโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย แต่ก็ได้บ่อนทำลายสภาพัยกรรมพื้นถิ่น ส่งผลต่อความต้องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างทางสังคมสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านน้ำย้อมมีปัจจัย หรือเงื่อนไขต่าง ๆ อยู่เบื้องหลัง ปัจจุบันหมู่บ้านน้ำประกอบด้วย 5 ตำบล (Mukim) ได้แก่ เปอรามู (Peramu) ซาบา (Saba) ตาโมย (Tamoi) บุรงปินไก (Burong Pingai) สุโหงเกอบุน (Sungai Kebun) จากเดิมที่มีอยู่ 6 ตำบล หากรวมสุโหงเกอดายันในอดีต (Sungai Kerdayan)

หมู่บ้านน้ำมีความสำคัญต่อประเทศบรูไน เนื่องจากเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของบรูไน ในอดีตเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง แหล่งผลิตงานศิลป์และมีบ้านเรือนเก่าแก่ ที่ตั้งอยู่บนน้ำ ดั้งมีนักเดินเรือชาวตะวันตกคือ Antonio Pigafetta บันทึกการเยือนกัมปงไอร์เมื่อ ปี ค.ศ.1521 ว่าเป็นเมืองที่สร้างอยู่บนน้ำเค็มทั้งสี่ เว้นแต่วังหรือเรือนของผู้สูงศักดิ์ บ้านสร้างด้วยไม้ และสร้างอยู่บนเสาสูง ในระหว่างน้ำขึ้นมีหญิงพื้นเมืองนั่งเรือขายของประทั้งชีวิต (Ibrahim, 2012) หมู่บ้านน้ำสะท้อนถึงวัฒนธรรมหลายที่พัฒนามาตั้งแต่อารยธรรมศรีวิชัย จากหลักฐานทางโบราณคดีบนเกาะบอร์เนียว อันเป็นที่ตั้งของกัมปงไอร์พบว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งอาศัยกลุ่มคนในตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian) ไม่น้อยกว่าสองพันปี กลุ่มนี้บางส่วนคือพวกบาเยา (Bajau) ที่ชอบใช้ชีวิตอยู่กับน้ำ เป็นชนเผ่าเร่ร่อนดั้งเดิมทางทะเล (The Encyclopedia of Malaysia: Early History. 1998) คนเหล่านี้เร่ร่อนมาจากหลาย ๆ ที่แล้วค่อย ๆ เคลื่อนย้ายเข้าไปในบอร์เนียว เคลื่อนย้ายไปตามชายฝั่งและตามแม่น้ำสายต่าง ๆ การเคลื่อนย้ายตามแม่น้ำจะค่อย ๆ เคลื่อนไกลออกไปจากปากแม่น้ำ สร้างบ้านแปงเมืองยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติในท้องถิ่น ศาสนาฮินดูและพุทธจากอินเดีย กษัตริย์อะวังอะลักเบอร์ตาดา (Awang Alak Batatar) เป็นองค์แรกที่หันมานับถือศาสนาอิสลาม และสถาปนาเป็นรัฐอิสลาม

ในอดีตบรูไนมีศูนย์กลางอยู่ที่โกตาบาตู ดังพบหลักฐานวังเก่าของสุลต่าน ต่อมา ย้ายมาอยู่ในกัมปงไอรฺในปัจจุบัน สุลต่านเคยเสียด่านให้กับสเปน ฮอลันดา และอังกฤษ หลังรับเอกราชจากอังกฤษได้สถาปนาศูนย์กลางแห่งใหม่ที่เมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน กัมปงไอรฺในอดีตเป็นแหล่งที่มีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น ในสมัย สุลต่านโอมอาลีไซฟุดดี ในปี ค.ศ. 1848 ประชากรมีไม่น้อยกว่า 30,000 คน หลังเรือสินค้าตะวันตกเข้ามาจอดเทียบท่าริมฝั่งแม่น้ำบรูไน และตั้งโกดังสินค้า โดยพ่อค้าจีน คนในหมู่บ้านน้ำส่วนหนึ่งไปรับจ้างทำงานและอพยพไปอยู่บน แผ่นดินใหญ่จนขยายตัวเป็นศูนย์กลางการค้า ซึ่งก็คือที่ตั้งเมืองบันดาร์เสรีเบกาวันในปัจจุบัน กัมปงไอรฺจึงเหลือเพียงความทรงจำและเมืองประวัติศาสตร์ของบรูไน ปัจจุบันกัมปงไอรฺมีฐานะเป็นเขตการปกครองหนึ่งของบันดาร์เสรีเบกาวัน ประชากรลดลงจำนวนมาก จากการสำรวจในปี ค.ศ. 2010 เหลือเพียง 11,662 คน (Ibrahim, 2012) การใช้ชีวิตผู้คนปรับตัวตามยุคสมัย บ้านเรือนบางส่วน สร้างแบบสมัยใหม่ นำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ก่อสร้าง บ้านบางส่วนถูก ทำลายเพื่อปรับภูมิทัศน์ มีบ้านแบบประเพณีเดิมอยู่อีกจำนวนมาก พร้อมเพิ่ม ระบบสาธารณสุขไปโคก รัฐต้องการรักษาไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม การเป็น เมืองเก่าบนน้ำและรุ่มรวยด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรูไน รัฐบาลมีนโยบาย ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ในอนาคต ราว ปี ค.ศ. 2035 รัฐ คาดการณ์ว่าพลังงานธรรมชาติจะหมดลง จึงเห็นความจำเป็นที่จะหาแหล่ง สร้างรายได้ทางอื่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นแนวทางหนึ่ง โดยมองว่ากัม ปงไอรฺจะเป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว วางแผนโดยสร้างกัมปงไอรฺให้ เป็นศูนย์กลางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของบรูไนดารุสซาลาม พร้อมกับ การรักษาจารีตอิสลามของชุมชน บรูไนเป็นประเทศที่มีบริบทเฉพาะ โดยเฉพาะ ด้านการเมือง สถาบันกษัตริย์ยังคงมีลักษณะอนุรักษนิยม มีการปกครองแบบ ปิตาปกรของบุตร และความเป็นเผด็จการค่อนข้างสูง โดยใช้รูปแบบปกครองที่ อ้างอิงกับหลักของศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นความชอบธรรมที่รัฐ ต้องวางนโยบายเศรษฐกิจผ่านการมอบสวัสดิการ ท่ามกลางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน (Talib, 2013) ความมั่นคงเศรษฐกิจเกิดจากการส่งออกน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ ประกอบกับประชากรมีจำนวนน้อยเมื่อถัวเฉลี่ยต่อหัวทำให้มีรายได้เฉลี่ยต่อคน ต่อปีสูงมาก นับเป็นประเทศที่มีรายได้สูงในกลุ่มอาเซียนรองจากประเทศ

สิงคโปร์ บรูไนยังประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลุ่มมลายูมุสลิมมีมากที่สุด พลังกลุ่มนี้สร้างกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ปัจจุบันบรูไนต้องเผชิญกับโลกสมัยใหม่ รัฐมีความพยายามด้านระบบทุนนิยมเพื่อรักษาจารีต โดยจัดการเสียเอง ในการรักษาความสงบของบ้านเมือง ใช้กฎหมายอิสลามซารีอะฮ์ควบคุม จึงจัดเป็นสังคมอิสลามที่ค่อนข้างเข้มงวด

หมู่บ้านน้ำหรือกัมปงไอร์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน พื้นที่ครอบคลุม 5 ตำบล 40 หมู่บ้าน หากพิจารณาด้านการปกครอง แต่ละหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้าน (Ketua kampung) ประจำหมู่บ้าน และกำนัน (penghulu) ประจำตำบล ซึ่งคัดเลือกจากผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนันมีวาระปกครองจนเกษียณ 65 ปี และสามารถต่ออายุราชการภายใต้ความเห็นชอบของสุลต่านจนถึง 75 ปี การบริหารปกครองนี้จะอยู่ภายใต้คณะกรรมการที่ปรึกษาตำบล มีหน้าที่พัฒนาหมู่บ้าน สร้างความเจริญมั่นคง สร้างความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชน อำนวยประโยชน์ด้านสวัสดิการของรัฐ ประชากรในหมู่บ้านมีร้อยละ 3 ของประชากรทั้งประเทศ (Wong and Tham, 2018) ชาวมลายูมุสลิมส่วนใหญ่ นับถือนิกายสุหนี่ ใช้ภาษามลายูบรูไนในการสื่อสาร มีมัสยิดขนาดใหญ่ 2 แห่ง ทุกวันศุกร์ละหมาดที่มัสยิด รัฐบาลกำหนดวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 12.00 -14.00 นาฬิกา ให้ร้านค้า สำนักงาน หน่วยราชการทุกแห่งปิดชั่วคราว เพื่อทุกคนไปทำพิธีทางศาสนาด้วยกัน ด้านการศึกษาจะได้รับสวัสดิการจกจกปริญญาดริ ให้ทุนผู้เรียนติไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ในหมู่บ้านน้ำมีโรงเรียนประถมศึกษา 7 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง การเรียนการสอนใช้ระบบ 2 ภาษาคือภาษามลายูและภาษาอังกฤษ ในวันเปิดเรียนรัฐจัดบริการเรือโดยสารจากท่าน้ำแต่ละแห่งไปโรงเรียน คนส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง เนื่องจากรัฐอุดหนุนการศึกษาแบบให้เปล่า เศรษฐกิจของชาวหมู่บ้านน้ำส่วนใหญ่มีรายได้จากการรับราชการมากที่สุด รองลงมาเป็นชาวประมง ทำการค้า ตามด้วยอาชีพรับจ้าง มีฐานะปานกลาง รัฐสามารถแก้ปัญหาคนได้ระดับหนึ่ง ด้วยแผนพัฒนาของรัฐ โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยว (Abdullah, 2015) ประชาชนรับบริการสาธารณะจากรัฐเป็นหลัก ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ประกอบกับไม่มีแหล่งบันเทิงกลางคืนด้วยเงื่อนไขจารีตอิสลาม ไม่ว่าการปกครอง สังคม

การศึกษา และเศรษฐกิจเป็นบริบทของพื้นที่ ซึ่งสัมพันธ์กับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านน้ำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหมู่บ้านน้ำยังคงตั้งอยู่บนน้ำ กลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ขานกรุงบันดาร์เสรีเบกาวันเมืองหลวงของบรูไน หากมีสิ่งเปลี่ยนแปลงคือคนพายเรือขายสินค้าสูญสลาย ลักษณะบ้านเรือนปรับปรุงใหม่ ประชากรลดลง หมู่บ้านน้ำแห่งนี้ยังจัดเป็นหมู่บ้านน้ำขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ThaiPBS, 2014) ซึ่งรัฐบาลพยายามอนุรักษ์เพื่อรักษาคุณค่าวัฒนธรรม และให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือโบราณสถานที่ยังมีชีวิตบนน้ำ อย่างไรก็ตามจากหลักฐานภาพเก่าๆ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบ้านในกัมปงไอรตามยุคสมัย หมู่บ้านน้ำจัดเป็นแหล่งสืบทอดมรดกวัฒนธรรมบรูไนที่มีมายาวนาน เริ่มเปลี่ยนแปลงเด่นชัดในช่วงสองทศวรรษนี้เอง การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบที่เกิดขึ้นเอง และเป็นไปตามแผน ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ผลักดันให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนสภาพไม่มากนักน้อย มีงานศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านน้ำ ในการศึกษาของ Evers (2013) เรื่อง Water Settlement on the Island of Borneo ชี้ให้เห็นว่าคนที่อาศัยในหมู่บ้านเหล่านี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชาวมลายูอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามเมื่อโลกเปลี่ยนแปลง เกิดความนิยมด้านการท่องเที่ยว ห้องพักราคาถูก ทำให้คนภายนอกเข้ามาอาศัยมากขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของน้ำทะเล มีผืนดินเพิ่มขึ้น คนในหมู่บ้านไปสร้างบ้านใหม่บนบก ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แผ่นดินที่เคยแห้งแล้งกลับเป็นแหล่งเพาะปลูก เหมาะสำหรับตั้งถิ่นฐาน การขยายตัวของเมืองมีผลต่อการก่อสร้างอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่บ้านน้ำบนเกาะบอร์เนียวและที่อื่น ในงานของ Fisher et al. (2008) ได้นำเสนอเรื่อง Balance Water, Religion and Tourism on Redang Island, Malaysia โดยชี้ว่าเกาะเรแดงตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของมาเลเซีย มีชื่อเสียงด้านการดำน้ำดูปะการัง มีสัตว์น้ำจำนวนมาก ชุมชนแยกออกออกต่างหาก เหมาะกับการตกปลาและดูวิถีชีวิตแบบอิสลาม อย่างไรก็ตามปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้แผ่มาถึงเกาะ เกิดโรงแรมและรีสอร์ทใหม่ ๆ วัฒนธรรมตะวันตกและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อคุณค่าในการดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมในประเทศไทย Chindapon (2005) ศึกษาเรื่องชุมชนเกาะปันหยีภายใต้

กระแสการท่องเที่ยว เขาชี้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเกาะปันหยีโดยการพัฒนาของรัฐที่ประกาศให้ชุมชนเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อทำการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว ก่อนมีกระแสท่องเที่ยวชุมชนมีวิถีชีวิตพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติใกล้ชิดเพื่อการอยู่รอด คนในชุมชนอยู่อย่างญาติพี่น้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีเอกลักษณ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เคร่งครัด ศาสนา เชื้อพันธุ์ที่เป็นผู้นำทางศาสนา แต่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไป วิถีชุมชนปรับเปลี่ยนทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม คนกลุ่มใหญ่ได้เปลี่ยนอาชีพ ประมง ด้านเศรษฐกิจชุมชนได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย Wankaew (2006) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางชีววิทยา ปัจจัยทางการเมืองและทหาร ปัจจัยทางเทคโนโลยี ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยศาสนาและอุดมการณ์ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม การเมืองแต่ละแบบมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง แบบสมบูรณาญาสิทธิราชมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งนำไปสู่ความก้าวหน้าและความถดถอย ด้านการเมืองการปกครองดูเหมือนเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญของประเทศบรูไน บทบาทรัฐบาลแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง รัฐสามารถจัดการทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็ว สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์หรือภาวะฉุกเฉินได้ทันที ดังที่ Nietzsche (Chantawanit, 2008) เห็นว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมีฐานความเชื่อ ในตัวบุคคลเพียงคนเดียว เป็นผู้ที่มีความพิเศษเหนือคนอื่น ดำรงสถานะเป็นผู้นำ ผู้ปกป้องคุ้มภัยและกึ่งเทพเจ้า กล่าวคืออำนาจของประมุขมีศิลปะในการปกครอง เพื่อรักษาความสงบสุข Foucault (1978, Chantawanit, 2008) เห็นว่า ศิลปะในการปกครอง (Governmentality) เป็นการใช้อำนาจควบคุมมนุษย์ โดยกำหนดออกมาเป็นระเบียบต่าง ๆ ให้มนุษย์กระทำตาม วิธีการปกครองแบบนี้เปลี่ยนแปลงวิธีการควบคุมมนุษย์จากภายนอกมาเป็นภายในทำให้มนุษย์มีความเชื่อว่าเป็นผู้ควบคุมตนเอง เป็นผู้มีระเบียบ ไม่ได้ถูกควบคุมโดยผู้อื่น จึงถือเป็นศิลปะการปกครองอย่างแยบยล วิธีนี้อาจเรียกว่าเป็นการปกครองแบบชีวญาณ มิงงานเขียนของ Talib (2013) ที่สะท้อนการปกครองของผู้นำบรูไน ดังข้อเสนอที่ว่า การมีอำนาจอย่างเด็ดขาดของสุลต่าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะใช้หลัก MIB (Melayu Islam Beraja)

ปกครองประเทศ ทำให้เกิดความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ที่พิเศษและใกล้ชิดระหว่างสุลต่านและประชาชน นโยบายของสุลต่านสอดแทรกไปในความรู้สึกนึกคิดของประชาชน ภายใต้อุดมการณ์ที่ว่าพระประสงค์ของพระเจ้า ทำให้ประชาชนบรูไนยอมรับในขนบธรรมเนียม และค่านิยมที่เกี่ยวกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในงานวิจัยเชิงสังคมวิทยาเศรษฐกิจของ Abdullah (2015) แสดงถึงการมีอำนาจของสุลต่านบรูไนในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSEs) โดยกำหนดระเบียบเชิงนโยบายตั้งแต่การเงิน การเก็บภาษี การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งผลให้จำนวนผู้ประกอบการและการจ้างงานเพิ่มขึ้น กล่าวคืออำนาจที่ยังรากลึกอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงสู่ความก้าวหน้า แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงยังปรากฏในงานเขียนของ Adsakul (2014) โดยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ กัน ดังเช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การอยู่โดดเดี่ยวและการอยู่ติดต่อกัน โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม ทัศนคติและค่านิยม การเล็งเห็นถึงความจำเป็น พื้นฐานทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ Srisantisuk (2009) ยังเห็นว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม สามารถพิจารณาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางชีววิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจุบันโลกสมัยใหม่อาจมีปัจจัยใหม่ซ้อนทับ ทำให้การเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านมีความสลับซับซ้อนขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คนทั้งในบ้านและความเป็นชุมชน ทั้งระดับปัจเจกและสาธารณะ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อหาคำอธิบายว่า หมู่บ้านน้ำในเมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาลามนี้อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนแปลงอย่างไร

จุดประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกายภาพของหมู่บ้านน้ำ (กัมปงไอร์) ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ดำเนินการโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่หมู่บ้านบนน้ำหรือกัมปงไอร์ในเมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน ในเขตตำบลตะมอย ตำบลชบา ตำบลเปอรามู และตำบลสุโงเอนเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเขตที่มีสภาพประชากรหนาแน่นและมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเด่นชัด รูปแบบสิ่งก่อสร้างเขตนี้ถูกกำหนดโดยรัฐร่วมกับเอกชน เลือกพื้นที่บนบกในเขตเมืองบันดาร์เสรี-เบกาวัน ซึ่งผู้คนเคยอาศัยในหมู่บ้านน้ำมาก่อนเป็นรอง รวมถึงพื้นที่อื่นซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นศึกษา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตบรูไนมัวรา จำนวน 14 คน และกลุ่มประชาชนผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำ หรือเคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำมาก่อนรวมถึงผู้นำชุมชนจำนวน 22 คน ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ยังผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด โดยใช้เกณฑ์เป็นชาวกัมปงไอร์โดยกำเนิด อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำติดต่อกันไม่น้อยกว่า 10 ปี รวม 36 คน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากเอกสารทั้งจากรายงานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิชาการ หนังสือที่มีสาระเกี่ยวกับกัมปง จากเว็บไซต์ จากหอสมุดประชาชนแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยบรูไนดารุสซาลาม เก็บข้อมูลภาคสนามในประเทศบรูไน ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2558 และกรกฎาคม พ.ศ. 2559 เก็บข้อมูลภาคสนามโดยสังเกตสภาพหมู่บ้านน้ำ ความเปลี่ยนแปลง บันทึกโดยการถ่ายภาพ วาดภาพ และบันทึกย่อ และการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์ยึดตามแนวคำถามที่ร่างไว้แล้ว โดยให้ล่ามภาษามลายูเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทย พร้อมบันทึกเทปและเขียนบันทึกตรวจสอบข้อมูลในลักษณะต่างวิธีการ เพื่อความน่าเชื่อถือ มีการตรวจสอบซ้ำข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่ต่างกัน การวิเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยหลายแหล่ง แล้วนำมาวิเคราะห์โดยสร้างบทสรุป นำเสนอเชิงวิเคราะห์พรรณนา

ผลการวิจัย

ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม หมู่บ้านประชาชนมีสองลักษณะ คือ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนบก และหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในน้ำ หมู่บ้านน้ำเป็นหมู่บ้านที่ปักเสา ลงน้ำหรือมีพื้นบ้านอยู่เหนือน้ำ หากเปรียบเทียบกับบ้านบนบกย่อมแตกต่างกัน ที่มีฐานอยู่เหนือน้ำ ความแตกต่างด้านพื้นที่ทางกายภาพมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและวัฒนธรรม กล่าวคือคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำมีข้อจำกัดในการเดินทางต้องใช้สะพานเป็นตัวเชื่อมต่อเท่านั้น (ดูภาพประกอบที่ 1) ขณะที่หมู่บ้านบนบกมีพื้นที่ดินรอบด้าน บ้านบนดินของชาวบรูไนมักสร้างขนาดใหญ่ สามารถรองรับครอบครัวขยาย ด้วยเหตุนี้ชาวหมู่บ้านน้ำส่วนหนึ่งโดยเฉพาะหนุ่มสาวรุ่นใหม่นิยมย้ายออกไปสร้างใหม่หรือซื้อบ้านที่รัฐจัดสรรให้บนบก ขณะที่บ้านบนน้ำยังคงรักษาไว้บ้าง ตามการขอร้องของบุพพการี ที่วางแผนทรัพย์สินมรดกที่สร้างไว้ บางหลังใช้เป็นเรือนพักผ่อนชั่วคราวของชาวบรูไนที่อยู่บนบก บ้างให้เช่า บ้างปล่อยให้ทรุดโทรม ไม่มีคนดูแลนำไปสู่แหล่งมั่วสุมหรือการเกิดอัคคีภัย จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านน้ำเกิดจากหลายปัจจัย สภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติเป็นปัจจัยหนึ่ง สภาพบ้านเรือนซึ่งตั้งอยู่หนาแน่น เมื่อเกิดอัคคีภัยเรื้อรังเพลิงไม่สามารถเข้าไปถึงซอกแคบๆ ระหว่างบ้าน ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์อยู่ใกล้ทะเล ลมพัดแรงตลอดเวลา แม้น้ำมากมาก็ไม่สามารถดับไฟได้ง่าย ทำให้ลุกลามอย่างรวดเร็ว (ดูภาพประกอบที่ 2) โดยเฉพาะในเขตสุโง - เกอดายัน (Sugai Kerdayan) มีบ้านถูกทำลายจากไฟไหม้เฉพาะปี ค.ศ.1990 ถึง 138 หลัง เมื่อรวมระยะเวลา 31 ปี ระหว่างปี ค.ศ.1981-2012 ในหมู่บ้านน้ำมีบ้านเรือนถูกไฟไหม้ทั้งสิ้น 829 หลัง จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องหาทางช่วยเหลือผู้เดือดร้อนจากไฟไหม้ โดยจัดสร้างบ้านใหม่ทดแทนแก่ผู้เดือดร้อนทั้งบนน้ำ และพื้นที่ใหม่บนบก พร้อมหาวิธีสร้างบ้านที่สามารถแก้ปัญหาไฟไหม้ (Abdul Latif Ibrahim, 2012)

บ้านหลังใหม่ที่สร้างขึ้นบนน้ำเป็นแบบสมัยใหม่ (Modern House) (ดูภาพประกอบที่ 3) ตั้งอยู่ตำบลเปอรามู (Peramu) อีกแห่งหนึ่งสร้างขึ้นในตำบลสุโงเกอบัน (Sugai Kerban) ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านราวห้ากิโลเมตรบนป่าชายเลน เรียกว่าหมู่บ้านโบลเกียห์เอ (Bolkihah A) และโบลเกียห์บี (Bolkihah B)

B) สำหรับบ้านที่สร้างขึ้นในเปอรามูสร้างในบริเวณหมู่บ้านที่เกิดไฟไหม้ ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังทึบไฟ บ้านแห่งนี้สร้างด้วยทรัพย์สินของสุลต่าน นอกจากช่วยเหลือประชาชนแล้วยังสร้างโอกาสครอบรอบ 65 ปีของสุลต่าน บ้านจัดสรรใหม่นี้มีจำนวน 65 หลังเท่ากับอายุของพระองค์ บ้านเหล่านี้จึงมีความหมายพิเศษสำหรับผู้อาศัยด้วย

Figure 1 House and linked bridge

By: Punya Tepsing, 27 July 2016

Figure 2 House burnt down condition
By: Punya Tepsing, 27 July 2016

Figure 3 Modern house style
By: Punya Tepsing, 27 July 2016

การเมืองการปกครองเป็นอีกหนึ่งปัจจัย สืบเนื่องจากบรูไนปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช อำนาจตัดสินใจอยู่ที่สุลต่าน พระองค์เป็นทั้งประมุขและผู้นำฝ่ายบริหาร การสร้างบ้านใหม่ให้ผู้เดือดร้อนก็เพื่อรักษาความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระองค์ นโยบายต่าง ๆ ของรัฐส่วนใหญ่พระองค์เป็นผู้ริเริ่ม ดังเช่น การพัฒนาพื้นที่รอบมัสยิดและวังเก่าของสุลต่าน (Istana Project) การพัฒนาพื้นที่รอบมัสยิดสุลต่านโอมาร์ ไซฟูตดิน และวังเก่าของบรรพบุรุษ เริ่มมาตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 2009 จากโครงการนำร่องยกระดับชุมชนกัมปงไอร (The Pilot Upgrading Project of Kampong Ayer) หลังจากนั้นเป็นโครงการคืนความงามให้แม่น้ำ (River Beautification Project) เป็นเหตุให้บ้านเรือนจำนวนมากในตำบลสุโหลงเกอดายัน ซึ่งอยู่รอบมัสยิดสุลต่านและวังเก่าดารุสซาลามถูกทำลายและสูญหายออกจากแผนที่ (ดูภาพประกอบ 4) ทำให้กัมปงไอรจากเดิมที่มี 6 ตำบล ปัจจุบันเหลือ 5 ตำบล ผู้ที่ย้ายออกไปรัฐได้จัดสรรบ้านใหม่ การเปลี่ยนแปลงเป็นความคิดของรัฐบาลภายใต้การนำของสุลต่านหะยี ฮัสซานัล โบลเกียห์ การรื้อถอนดำเนินไปด้วยความสงบไม่มีผู้ใดต่อต้าน และเป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ในบรูไน หากสุลต่านออกคำสั่งอะไร ต้องทำตามด คงไม่มีใครกล้าคัดค้าน” (Hajah Yamiah, สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2559) “อยากทำอะไรต้องเห็นด้วยกับเบื้องบน แม้จะต้องได้ ก็ต้องเห็นชอบกับเบื้องบน” (Haji Arden, Interview, 22 July 2016)

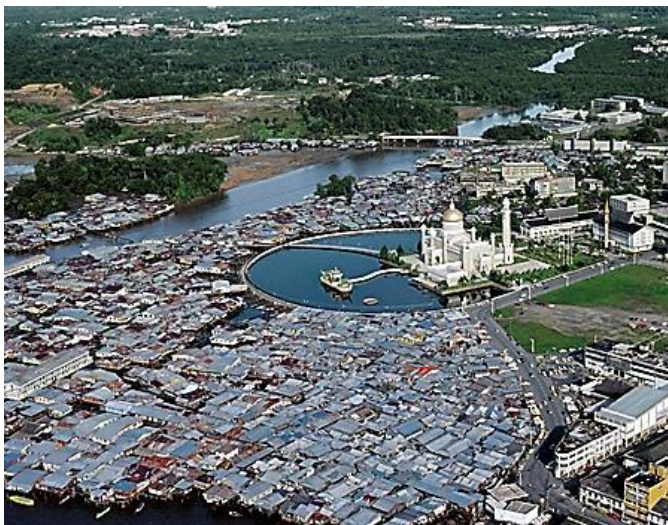

Figure 4 Density of Sungai Kedayan village before demolition

Source: Kampong Ayer living memory, 2012

การรื้อถอนบ้านยังทำเพื่อขยายพื้นที่ สร้างสวนประดับและอาคารสาธารณะ การรื้อถอนทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยรัฐเพิ่มบ้านจัดสรรที่ไกลจากฝั่งออกไปที่กาตอก (Katok) คนซึ่งย้ายไปอยู่บ้านจัดสรรนี้ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ยกเว้นต้องการบ้านหลังที่สอง คนกัมปงไอร์ดั้งเดิมมีครอบครัวใหญ่ หลังหนึ่งมีอย่างน้อย 3 รุ่น เมื่อสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากขึ้น จำเป็นต้องจัดหาบ้านอีกหลัง ตามโอกาสและสถานะการเงิน ผู้ต้องการบ้านหลังที่สองผ่อนรายเดือนขั้นต่ำ 100 เหรียญ แผนการพัฒนาส่งเสริมทรัพย์สินของสุลต่าน ประกอบกับคุณภาพของบ้านใหม่และสวัสดิการที่ดี ทำให้การโยกย้ายไม่ส่งผลกระทบต่อคนกัมปงไอร์มากนัก หลังจากรื้อถอนบ้านหมดสิ้น ขั้นตอนต่อมาคือการถมดิน แลขยายจากมัสยิดหรือวัง (ภาพประกอบ 5 และ 6) ซึ่งครอบคลุมบางส่วนของตำบลสุโงเอกดาอันแต่เดิม การปรับพื้นที่เป็นไปตามแผนพัฒนาเมืองบันดาร์เสรีเบกาวัน เหตุผลหนึ่งก็เพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวรอบมัสยิด สร้างภูมิ

ทัศนริมแม่น้ำบรูไนให้สวยงาม มองข้ามแม่น้ำเห็นหมู่บ้านและวิถีชีวิตตำบลอื่นๆ
คือตำบลตามอย และตำบลบูรงปินโกที่ยังคงสภาพเดิม

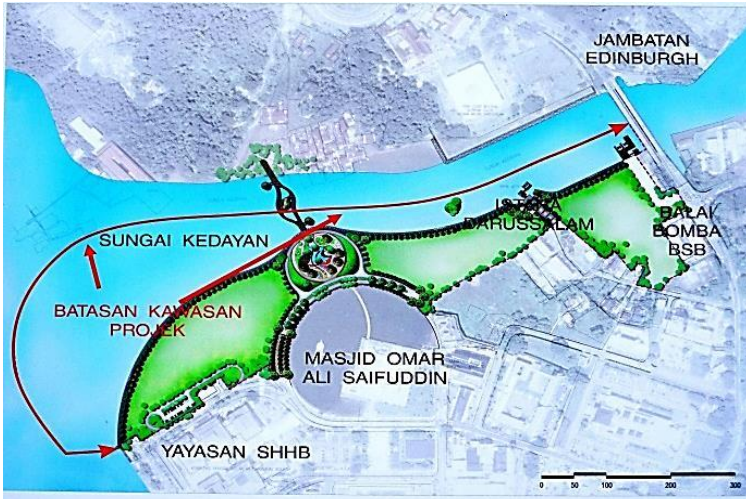

Figure 5 Expansion area after demolition

By: Punya Tepsing (the project display boards)

28 July 2016

Figure 6 Filling soil to expand area after demolition Sungai Kedayan village

By: Punya Tepsing, 19 July 2016

การนำเทคโนโลยีมาใช้ภายใต้นโยบายรัฐ ยังส่งผลให้บ้านเรือน บางส่วนของตำบลสูงโขลงถูกทำลายอย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างสะพานแขวน ข้ามแม่น้ำบรูไน บ้านหลายตำบลถูกรื้อถอนเพื่อโครงการใหม่ๆ เป็นเพราะ เศรษฐกิจที่ดีประชาชนได้รับค่าตอบแทนเพียงพอ ทำให้การดำเนินโครงการ ขนาดใหญ่ราบรื่น สะพานยาว 607 เมตร สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมต่อถนนเรสซิเดนซี (Residency) ระหว่างเมืองบันดาร์เสรีเบกาวันกับตำบลลูมาปัส (Lumapas) ลักษณะสะพานเป็นเสาใหญ่ 1 คู่ซึ่งสายเคเบิล (ภาพประกอบ 7) หากสร้าง เสร็จจะเป็นสะพานแขวนเคเบิลที่ยาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สะพาน ดังกล่าวจะทำให้นักท่องเที่ยวขับรถเข้าถึงหมู่บ้านน้ำมากขึ้น อีกทั้งคนใน หมู่บ้านมีพื้นที่จอดรถจากการเปิดพื้นที่หัวสะพาน อย่างไรก็ตามสิ่งที่สูญเสียคือ การรื้อถอนบ้านแบบประเพณีเดิมตามเส้นทางที่สะพานทอดข้ามหรือบริเวณ

จัดสร้างถนน อย่างน้อยสี่สิบเก้าครอบครัวของตำบลสุโงเอนต้องย้ายออกไป โดยรัฐเป็นผู้ชดเชย จ่ายค่าเวนคืนเพื่อไปอยู่แห่งอื่น (Bandi, 2014) การเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบทั้งด้านเสียและด้านดี ด้านเสียก็คือบ้านเก่าแก่จำนวนมากถูกทำลาย ด้านดีจะทำให้การเดินทางติดต่อสะดวกขึ้น ส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าถึงง่ายขึ้นทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

บ้านซึ่งถูกเวนคืนเจ้าหน้าที่รัฐใช้ความพยายามเจรจาต่อรองกับเจ้าของบ้าน และดำเนินอย่างยุติธรรม บนฐานความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และประเทศชาติ บ้านได้รับการชดเชยอย่างต่ำสองแสนเหรียญ ซึ่งวงเงินทั้งหมดมิได้ประเมินเฉพาะตัวบ้านเท่านั้น แต่รวมถึงด้านจิตใจ ซึ่งบางคนอดไม่ได้ที่ต้องสูญเสียบ้านที่สืบทอดมายาวนาน การเจรจาอาศัยความเข้าใจระหว่างประชาชนกับนโยบายการพัฒนาของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นคนสุโงเอนดายน หรือสุโงเอนต่างยอมรับแผนดำเนินงานของรัฐ แต่หากพิจารณาหมู่บ้านตำบลสุโงเอนดายนดังกล่าวข้างต้น สภาพผู้คนมีอารมณ์ความรู้สึกต่อผลที่ได้รับบ้าง การสูญเสียบ้านไม่มีสิ่งใดดีไปกว่าพำนัก ดังคำสัมภาษณ์ของชาวสุโงเอนดายนที่ว่า “อยู่ที่นี่ (กัมปงไอร์) มันสะดวกสบาย หากย้ายไปอยู่บนดิน ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เราเป็นครอบครัวใหญ่ ต้องจ่ายเงินซื้อบ้านอีกหลัง ต้องซื้อรถ บ้านที่รัฐจัดสรรไม่อาจรองรับครอบครัวของเราได้” (Mat Zain Haji Damit, Interview, 26 July 2016)

ทั้งสองพื้นที่แม้มีทัศนะทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่สุดท้ายยินยอมให้รถถอน ไม่มีการปิดทางหรือเรียกร้องสิทธิ อันชอบธรรมในความเป็นพลเมืองและผู้ได้รับมรดกตกทอด เหตุผลหนึ่งคือรัฐจ่ายค่าชดเชยในวงเงินที่สูง อีกเหตุผลหนึ่งคือการเปิดทุนต่อสุลต่าน การยำเกรงต่ออำนาจของสุลต่าน การไม่อนุญาตให้รถถอนเท่ากับขัดพระราชประสงค์ของสุลต่าน เหตุนี้เจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะกระทรวงพัฒนาต้องรับภาระอันหนักหน่วง บางครั้งสร้างความกังวลต่อการเจรจาและคำตอบแทนที่อาจไม่มากพอ ต้องหาทางช่วยแก้ปัญหาสำหรับครอบครัวขนาดใหญ่ โดยสำนักงานเขตบรูไนมีวราส่งตัวแทนไปปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชน ให้ผู้ใหญ่บ้านในฐานะตัวแทนรัฐระดับล่างสุดไปเจรจาส่งเสริมความเข้าใจก่อนย้ายออก การรถถอนเริ่มจากบ้านที่ว่างเปล่าก่อน จากนั้นก็รถถอนบ้านซึ่งผู้ครอบครองอนุญาตแล้ว การโยกย้ายคนทั้งสองแห่งเป็นเหตุผลทำให้ประชากรในหมู่บ้านน้ำลดลง

Figure 7 Bridge construction project to across Brunei river

By: Punya Tepsing, 25 July 2016

การเปลี่ยนแปลงสภาพหมู่บ้านน้ำหรือกัมปงไอร์ ยังมีปัจจัยจากเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม บางบ้านต่อเติมบ้านเก่าให้ดูทันสมัย บางหลังทิ้งร้าง เพราะเจ้าของบ้านไปอยู่บ้านหลังใหม่ บนดินของสามีหรือภรรยาบนบก บางหลังทิ้งร้างเพราะสิ้นเนื้อประดาตัวจนบ้านพังทลาย จากสถิติจำนวนบ้านลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 1991 พบว่ามีบ้านในกัมปงไอร์จำนวน 2,593 หลัง จนถึงปี ค.ศ. 2010 ลดเหลือ 1,736 หลัง ในปี ค.ศ. 2011 เหลือเพียง 1,637 หลัง จำนวนที่ลดลงนี้ไม่เพียงถูกทำลายโดยอุบัติเหตุ ยังมีเหตุผลจากความหวาดกลัวอุบัติเหตุ จนต้องรื้อถอนบ้านไปอยู่บ้านหลังใหม่บนบกเสียก่อน การย้ายไปอยู่บนบกยังสะท้อนถึงความต้องการหลีกเลี่ยงน้ำไปใช้ชีวิตใหม่ในเมืองตามกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม บ้างย้ายไปอยู่รัฐซาบาห์หรือซาราวักของมาเลเซีย อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้มีทั้งแบบซึ่งเป็นไปเองและเป็นไปตามแผนพัฒนาของรัฐเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกัมปงไอร์ ดำเนินการภายใต้กระทรวงพัฒนาของบรูไน ภัยธรรมชาติเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องหาที่อยู่แห่งใหม่ โดยเฉพาะตำบลเปอรามู หลังเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ สุลต่านและราชวงศ์สร้างบ้านจัดสรรแห่งใหม่ที่มีมาตรฐาน โดยให้ประชาชนผ่อนซื้อเป็นรายเดือนในราคาถูก การมอบบ้านแก่ผู้ประสบความเดือดร้อน สะท้อนความรับผิดชอบในฐานะผู้นำซึ่งยำเกรงต่ออัลลอฮ์ พระองค์ต้องการสร้างสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชน พร้อมความสะอาดสบาย ความเป็นระเบียบ และความสะอาด บ้านได้รับการออกแบบทรงทันสมัย ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ยกเสาสูงกว่าบ้านประเพณีเดิม เพื่อป้องกันน้ำท่วมสูง ใช้น้ำมันไม่เทียม ขณะเดียวกันรักษาสีสิ่งแวดล้อมเดิมๆ ที่อบอวลด้วยวัฒนธรรมบ้านหลังเก่าๆ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ สุลต่านและราชินีเสด็จไปบรรทมเป็นปฐมฤกษ์ พร้อมมอบกุญแจด้วยพระองค์เอง ผู้มีสิทธินอกจากประสบอัคคีภัยยังพิจารณาจากสถานะเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ที่มีคุณสมบัติต้องแจ้งชื่อลงทะเบียน รัฐพิจารณาจากผู้มีรายได้น้อยที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “คนที่จะไปอยู่บ้านหลังใหม่ ต้องมีรายได้ไม่มากนัก ต่ำกว่าสองร้อยห้าสิบเหรียญต่อเดือน ถึงจะอยู่ได้ บ้านหลังใหม่ต้องผ่อนให้รัฐ บางคนรู้ราคาไม่ได้ก็อยู่บ้านหลังเดิม ถ้ารู้ได้ขึ้นบัญชีไว้ รอทางการเรียกไปสอบถาม” (Muhammad Yusoa, Interview, 22 July 2016)

บ้านจัดสรรใหม่ในเขตเปอรามูมี 2 รูปแบบ แบบ A จำนวน 16 หลัง และแบบ B จำนวน 49 หลัง ราคาก่อสร้างทั้งโครงการประมาณ 10 ล้านเหรียญบรูไน (Abraham, 2012) โดยออกกระเปียบให้ผู้อาศัยต้องเป็นคนบรูไนเท่านั้น ห้ามไม่ให้ขายต่อแก่คนต่างชาติ การให้โอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบความเดือดร้อนยังสะท้อนถึงความเมตตากรุณาของพระองค์ อันเป็นที่พึงของประชาชน ขณะเดียวกันก็กระตุ้นคนชุมชนที่อยู่บ้านเก่าให้อนุรักษ์ปกป้องมรดกวัฒนธรรมของคนให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป หมู่บ้านใหม่แม้รูปทรงผิดแผกจากบ้านประเพณีเดิมอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็แสดงถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สะท้อนภาพความเจริญ ความทันสมัยเข้ามาสู่กัมปงไอร์ เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์หมู่บ้านซาบาลอต (Saba Laut) หมู่บ้านโลรงสิคุนา (Lorong Sikuna) มีบังกะโลเป็นหลังๆ เรียงแถว และรูปทรงซ้ำๆ เป็นที่แปลกตาของคนรุ่นเก่า ผู้อาศัยไม่มีทางเลือก เพราะเป็นแบบสำเร็จรูปที่กำหนดโดยสถาปนิกรุ่นใหม่ต่างชาติ ปัจจุบันหมู่บ้านน้ำไม่อาจหวนคืนบรรยากาศเช่นในอดีต ท่ามกลางกระแสการ

ท่องเที่ยวที่วางแผนให้หมู่บ้านน้ำเป็นแลนด์มาร์ก (Landmark) อีกแห่งของประเทศ

จากการศึกษายังพบว่า คนในหมู่บ้านน้ำพยายามสะท้อนสิ่งเปลี่ยนแปลงจากอดีต ที่ยังคงฝังอยู่ในความทรงจำของคนหนุ่มสาวและวัยชราอย่างน้อยในรอบ 20 ปีที่บ้านเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ที่เด่นชัดคือการใช้ปูนซีเมนต์แทนไม้ ไม่ว่าจะเป็นเสา คาน หรือสะพาน ในอดีตกระเบื้องแต่ละบ้านเชื่อมต่อกัน ปัจจุบันเชื่อมต่อด้วยสะพานสาธารณะ อดีตสร้างสะพานใช้วิธีลงแขกร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ปัจจุบันถือเป็นหน้าที่ของหน่วยราชการเจ้าของบ้านทำเพียงสะพานเชื่อมต่อกับทางหลักเข้าถึงตัวบ้านเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงโดยใช้ปูนซีเมนต์หล่อเสาและพื้นสะพานเป็นที่ถกเถียงในหมู่ประชาชนผู้ต้องการอนุรักษ์ ดังที่เจ้าของโฮมสเตย์รายหนึ่งกล่าวว่า “รัฐจะสร้างสะพานปูนก็ขอให้สร้างแค่นั้น แค่นั่นผ่านตัวบ้านฉัน ต่อไปอย่าให้สร้างเพราะจะเสียเสน่ห์ของกัมปงไอร์” (Mariah, Interview, 22 July 2016) แม้วัสดุสมัยใหม่มีความคงทนกว่า เพื่อให้หมู่บ้านน้ำดึงดูดนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องรักษาสะพานแบบเดิมไว้ ปัจจุบันจึงยังเห็นสะพานไม้ที่แผ่ขยายออกไปราวกับเส้นประสาทของมนุษย์ รวมความยาวประมาณ 36 กิโลเมตร การเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านน้ำที่เห็นชัดอีกประการ คือการรับเอาเครื่องใช้ไม้สอยใหม่ๆ เครื่องตกแต่ง เฟอร์นิเจอร์ โดยเฉพาะแปลนบ้านสมัยใหม่ที่กำหนดพื้นที่ใช้สอยสำเร็จรูป ทำให้ผู้อยู่อาศัยต้องปรับตัวกับชีวิตแบบใหม่อย่างไม่ทันตั้งตัว

อภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านน้ำในประเทศบรูไนดารุสซาลาม เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ 1) ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมหรือภูมิศาสตร์ 2) ปัจจัยทางเมืองการปกครอง 3) ปัจจัยทางเทคโนโลยี 4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม 5) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดของ Wankaew (2006) ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมักเกี่ยวข้องกับปัจจัยเหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านน้ำยังสะท้อนปัจจัยที่ซับซ้อนหลายปัจจัย มิใช่เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเท่านั้น ดังที่สุริชัยเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงมิได้เกิดจากปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดเป็นมูลเหตุเท่านั้นแต่เกิดจากหลายปัจจัยซึ่งเกี่ยวพันกัน

เมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัยประการแรก คือปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ จะเห็นว่าพื้นที่ใกล้ทะเลโล่งแจ้งเมื่อเกิดอัคคีภัยจะลุกไหม้ได้ง่าย อย่างไรก็ตามแม้เป็นปัญหาหลักต่อการดำรงอยู่ของหมู่บ้านน้ำ แต่มีอาจปฏิเสธความประมาทของผู้อาศัย ต้นเพลิงมักเริ่มจากจุดเล็กๆ ภายในบ้าน แต่ด้วยที่ตั้งมีลมแรงตลอดเวลาทำให้เปลวไฟกระจายอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ahmad (2013) ที่พบว่า ภัยคุกคามสำคัญของหมู่บ้านน้ำ (Kampong Ayer) คือไฟ หลายปีผ่านมารัฐได้ฟื้นฟูมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งมีมานาน ขณะที่หมู่บ้านน้ำก็สูญเสียบ้านจากไฟไหม้มากขึ้น ต้นเหตุ เช่น ไฟฟ้าลัดวงจร เด็กจุดเทียนเล่นไฟ ก้นบุหรี่ ฟาผ่า ประกอบกับบ้านที่นิยมใช้ไม้และลมกรรโชกทำให้บ้านสูญหาย

ประการที่สองปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง การบริหารจัดการที่รวมศูนย์ที่สุดด้านและสุดด้านมีอำนาจสูงสุด ทั้งพลเรือนและทหาร มีผลให้การดำเนินนโยบายใดๆ มีอุปสรรคน้อยมาก ประชาชนหัวนเกรงอำนาจของพระองค์ ประกอบกับความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์ จากการหล่อหลอมปรัชญาการปกครองประเทศซึ่งยึดหลัก MIB (Melayu, Islam, Beraja) การยกย่องสุดด้านเสมือนเงาของอัลลอฮ์ แม้มีท่าทีต่อต้านมีเสียงร่ำบ่นถึงการดำเนินการของรัฐสุดท้ายก็ต้องยอมรับนโยบาย การบริจาคสินทรัพย์พระองค์เพื่อสร้างบ้าน 65 หลัง สะท้อนถึงความห่วงใยและเมตตา ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ที่แฝงนัยของการรักษาภาพลักษณ์ของราชวงศ์ และอำนาจการเมืองของกษัตริย์ที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมมุสลิมมลายูและผลประโยชน์ของชาติ แสดงความสัมพันธ์ของกษัตริย์กับประชาชนที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี ดังที่ Talib (2013) เห็นว่า การพัฒนาของผู้นำบรูไนมีความเป็นเผด็จการค่อนข้างสูงมาก ใช้รูปแบบการเมืองการปกครองที่อ้างอิงกับหลักของศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน

ประการที่สามปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยนี้สะท้อนถึงสังคมหมู่บ้านน้ำได้รับอิทธิพลกระแสโลกสมัยใหม่จากตะวันตก และความพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้าน เทคนิคการสร้างที่มั่นคงถาวรกว่าเดิม เช่น เสาปูนแทนเสาไม้ ผนังซีเมนต์แทนไม้กระดานตีเกล็ดเพื่อแก้ปัญหาไฟไหม้ ปิดช่องระบายลมตามธรรมชาติ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลต่อการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ ที่อำนวยความสะดวกสบาย เช่น เครื่องปรับอากาศ สอดคล้องกับผล

การศึกษาของ Adenah (2013) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมชุมชนน้ำในบรูไน ตั้งอยู่เขตความชื้นสูง มีความร้อนแผ่มากที่สุด ทำให้วิถีความเป็นอยู่ต้องพึ่งเทคโนโลยีอย่างมาก บ้านสมัยใหม่ไม่ได้ออกแบบอาคารเพื่อระบายความร้อนตามธรรมชาติ บ้านแบบเดิมเปิดพื้นที่ระบายอากาศเหมาะสม แต่ไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มองเห็นเป็นเรื่องล้าสมัย พัฒนาจนลึ้มสิ่งที่บรรพบุรุษสั่งสมภูมิปัญญามาช้านาน

ประการที่สี่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติของบรูไนที่สูงมาก เกิดจากการค้าน้ำมันหรือพลังงานธรรมชาติจนมีฐานเศรษฐกิจมั่นคง นำมาซึ่งการพัฒนาหมู่บ้าน การสร้างสะพานพาดผ่านหมู่บ้านน้ำก็เพื่อเชื่อมถนนและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ก็ทำให้สูญเสียภูมิทัศน์หรือทัศนียภาพและบ้านเรือนจำนวนมาก การสร้างสะพานแขวนเป็นโครงการแรกของรัฐบาล สะท้อนถึงขีดความสามารถของรัฐ สะพานนี้ต้องการสร้างให้มีขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สะท้อนโอกาสแข่งขันและการขยายตัวของเมือง เศรษฐกิจบรูไนยังสะท้อนจากกำลังซื้อของคนในหมู่บ้านน้ำ จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่กำลังขยายตัวทำให้คนมีรายได้ ส่งผลต่อวัฒนธรรมบริโภค ทำให้บ้านเรือนในหมู่บ้านน้ำเปลี่ยนแปลง บ้านเรือนติดเครื่องปรับอากาศ คนที่มีรายได้สูงมักตกแต่งบ้านอย่างหรูหรา สร้างศาลาเทียบเรือประจำบ้าน ปัจจัยนี้ยังสะท้อนความต้องการเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว การลงทุนโครงการขนาดใหญ่เพื่อรักษาความเชื่อมั่นถึงอนาคต รัฐเห็นว่าหากหมดแหล่งพลังงานจำเป็นต้องสร้างรายได้อื่นชดเชย การท่องเที่ยวจะทำให้มีรายได้เข้าสู่หมู่บ้านน้ำ ดังที่ Haji Ibrahim (2016). เห็นว่า ในอนาคตน้ำมันค่อย ๆ ลดลง ทุกฝ่ายต้องช่วยหาทางออก กระจายเศรษฐกิจไปสู่ชุมชน แทนการพึ่งพาน้ำมันและก๊าซธรรมชาติของประเทศเท่านั้น

ประการที่ห้าปัจจัยด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจที่ดีและเทคโนโลยีก้าวหน้าส่งผลต่อการใช้ชีวิตแบบบริโภคนิยม การมีค่านิยมฟุ้งเฟ้อและถูกครอบงำด้วยอบายมุข ส่งผลต่อการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น มีหนี้สิน บางคนทิ้งบ้านเรือนให้รกร้างจนพังทลาย ขายบ้านใช้หนี้ หรือหนีไปแห่งอื่นที่รายได้มากกว่า สะท้อนถึงวิกฤตทางวัฒนธรรมที่บรูไนประสบปัญหา แม้เป็นรัฐอิสลามซึ่งค่อนข้างเข้มงวดต่อจารีตประเพณี แต่ยากที่จะแข่งขันต่อวัฒนธรรมภายนอก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเดินทางไปต่างประเทศมากขึ้น มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น

ๆ ตามกระแสสมัยใหม่ ยอมรับที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในประจำวัน จนคนกลุ่มหนึ่งพยายามต่อต้าน เกิดขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม การเปลี่ยนห้องครัวเป็นแบบตะวันตก การสร้างบ้านแบบสมัยใหม่แสดงถึงวิสัยทัศน์ของผู้นำหรือสุลต่าน ที่มองบ้านพักอาศัยแยกออกจากศาสนา มองวิถีมลายูซึ่งต้องพัฒนาโดยไม่ทิ้งฐานคิดเดิมที่ใช้หลักอิสลามเป็นที่พึ่ง ดังที่ Haji Duraman (2008) เห็นว่าหมู่บ้านน้ำในอดีตรามีภาพลักษณ์ของกลุ่มชนชั้นสูง นักวิทยาศาสตร์ ช่างเรือ ผู้ประกอบการทางสังคมทุกประเภท และนักการเมือง แหล่งรวมปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ชำนาญและถ่ายทอดความรู้ในทุกๆด้าน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก ผู้อาศัยกลายเป็นเพียงกลุ่มคนชรา ทั่วไป ชาวประมง คนงานทั่วไปและคนว่างงาน สิ่งที่น่ากังวลอย่างยิ่งคือสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากอิทธิพลต่าง ๆ เช่น การค้า ยา การติดยาเสพติด การลักขโมย จนทำให้คนที่เข้ามาหมู่บ้านนี้ไม่มั่นใจในความปลอดภัย ความสามัคคี ความเจริญรุ่งเรืองที่เต็มไปด้วยคุณค่าบริสุทธิ์ทางวัฒนธรรมจางหายไปทิ้งไว้เพียงเรื่องเล่าจากความทรงจำ

ปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการปกครองของสุลต่านอย่างแยบยล เป็นการใช้อำนาจของพระองค์ในการควบคุมชาวกำบังไอร์ โดยกำหนดออกเป็นคำสั่งต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม โดยสร้างความชอบธรรมในฐานะผู้สนองตามพระประสงค์ของพระเจ้าเป็นเจ้าเพื่อความสุขความเจริญก้าวหน้าของมวลประชา การแข่งขันต่อระเบียบของสุลต่านก็เท่ากับแข่งขันต่อพระเจ้า คนในกำบังไอร์เชื่อฟังผู้นำ รักษาจารีตอิสลามอย่างเคร่งครัดนับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน สุลต่านเป็นเสมือนร่มเงาของอัลลอฮ์บนแผ่นดิน ความจงรักภักดีต่อสุลต่านแสดงออกได้โดยความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ การควบคุมประชาชนมิได้เกิดจากผู้นำแต่เป็นการรักษาระเบียบวินัยของตนเองต่อหลักศาสนาอิสลาม สอดคล้องกับ Foucault (Chantawanit, 2008) ที่เห็นว่า การใช้อำนาจในการปกครองอย่างแยบยล อาจกระทำโดยทำให้มนุษย์และประชากรเชื่อว่า ตนเป็นผู้ควบคุมตนเอง เป็นผู้มีระเบียบวินัย ไม่ได้ถูกควบคุมโดยคนอื่น

สรุป

การเปลี่ยนแปลงกายภาพของหมู่บ้านน้ำจากหลายปัจจัย ส่งผลต่อผังเมืองหรือรูปแบบทางกายภาพ อิทธิพลจากโลกภายนอกตามวิทยาการสมัยใหม่ ทำให้เสียภูมิทัศน์ของหมู่บ้านน้ำแบบเดิม ผังหมู่บ้านบางส่วนถูกทำให้เป็นสวนสาธารณะ บางส่วนมีสะพานแขวนทอดข้ามเหือดหมู่บ้าน บ้านซึ่งสร้างใหม่ส่วนหนึ่งรับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากตะวันตก ใช้วัสดุกันไฟ สะพานไม้แต่เดิมถูกแทนด้วยคอนกรีต ผังหมู่บ้านถูกแยกออกเป็นสวนๆ การเปลี่ยนแปลงสะท้อนปัจจัยต่าง ๆ ทั้งโดยธรรมชาติและ ความตั้งใจ ในความตั้งใจมีเหตุจากผู้นำ ผู้นำในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านน้ำ เป็นเพราะสุลต่านใช้หลักชีวญาณ ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ สร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามระเบียบบ้านเมือง ผ่านกลไกทางศาสนาซึ่งสถิตอยู่ภายใน ยิ่งเคร่งครัดในหลักศาสนา นโยบายต่าง ๆ ของสุลต่านก็ยิ่งได้รับการตอบสนองมากขึ้น เหตุนี้แม้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมจะเป็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงวิถีคนในหมู่บ้านน้ำ แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่าไม่ได้บั่นทอนความเชื่อในศาสนาอิสลามมากนัก กล่าวคือเศรษฐกิจบูรไนเติบโตจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายดูเป็นเรื่องวัตถุมากกว่า คนหมู่บ้านน้ำยังเคร่งครัดจารีตประเพณียึดศาสนาเป็นกรอบดำเนินชีวิต ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีกษัตริย์เข้มแข็ง อีกส่วนหนึ่งใช้กฎหมายชารีอะปกครองประเทศ ทำให้คนเกรงกลัวที่จะทำผิดกฎหมาย แม้วัฒนธรรมถูกปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่ในด้านจิตใจ จารีตประเพณียังคงพยายามรักษาไว้ภายใต้กรอบแนวคิด MIB ทำให้ความเป็นมลายู ศาสนาอิสลาม และสถาบันกษัตริย์ยังคงปลูกฝังในสามัญสำนึกของคนในหมู่บ้าน หมู่บ้านน้ำไม่ว่าปรับเปลี่ยนอย่างไรยังคงมีกลิ่นอายของความเป็นมลายูมุสลิม มีความนอบน้อมต่อพระเจ้า กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงบ้านและหมู่บ้านทั้งปวงเป็นเพียงเปลือกนอก ซึ่งอาจแต่งแต้มสีสันให้สวยงาม แต่ภายในยังมีแก่นของศาสนาอิสลาม มีจิตวิญญาณของความเป็นมลายูมุสลิม หรือกล่าวได้ว่า การเมืองอันแน่นิ่ง เทคโนโลยีอันทันสมัย เศรษฐกิจอันเข้มแข็ง วัฒนธรรมอันมั่นคงของหมู่บ้านน้ำยังเลื่อนไหลตามวิถีอิสลาม วัฒนธรรมทางจิตใจที่ให้คุณค่ากับศาสนาไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนวัฒนธรรมทางวัตถุ ลักษณะทางกายภาพ สำหรับคน

ในหมู่บ้านน้ำ หรือกัมปงไอร์ หรือบรูไนดารุสซาลามต้องการสิ่งใหม่ ๆ ไม่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ได้พบว่า แม้บรูไนดารุสซาลามเป็นรัฐอิสลามที่ค่อนข้างเคร่งครัดในจารีตประเพณี แต่เมื่อพิจารณาในแง่ความทันสมัย พบว่าคนในกัมปงไอร์พร้อมปรับตัวกับโลกสมัย โดยไม่ละทิ้งจารีตประเพณีอันดีงาม ดังนั้นหากศึกษาครั้งต่อไปควรเน้นกระบวนการการปรับตัวของชาวมุสลิมลายูต่อโลกสมัยใหม่ตามพลวัตของสังคม นอกจากนี้วิธีการเก็บข้อมูลยังอาจเพิ่มการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกโดยรวมจากการกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

การศึกษาครั้งนี้ยังอาจนำมาใช้พิจารณาด้านการพัฒนาหมู่บ้าน หรือชุมชนในประเทศไทยที่มีอยู่ยาวนานกับอำนาจของรัฐที่เข้ามาเปลี่ยนแปลง ควรสังเกตความคิดที่มองการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นคู่ตรงข้าม ในความเป็นจริงสามารถดำเนินควบคู่กันได้ จากการศึกษาช่วยอนุมานได้ว่า สังคมไทยโดยเฉพาะมุสลิมมลายูภาคใต้ที่มีสภาพแวดล้อมคล้ายกัน หากจำเป็นต้องพัฒนา โดยเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว ควรรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ใช้หลักประชาพิจารณ์ในการดำเนินนโยบาย แม้การปกครองของไทยแตกต่างจากบรูไน แต่ก็ชี้ให้เห็นแล้วโครงการใดที่ทำโดยรับคำสั่งจากเบื้องบน (Top-Down) ย่อมก่อปัญหา การรับฟังเสียงประชาชนช่วยให้อำนาจรัฐเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ขณะเดียวกันไม่สูญเสียอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนจากนโยบายพัฒนาของรัฐ

เอกสารอ้างอิง

- Abdullah, Rose Binti. 2015. **Poverty and microfinance in Brunei Darussalam**. Godong: UNISSA Press.
- Adenah, R. 2013. **Passive cooling for houses on water in Brunei Darussalam**. In Proceeding of the 29th Sustainable Architecture for a Renewable Future Conference, 10-12 September. Munich, Germany.
- Adenan, R. et.al. 2014. **Kampong Ayer: A Community living on water in Brunei Darussalam**. In Proceeding of the 30th International PLEA Conference. 16-18 December. Ahmedabad, India.
- Adsakul, S. 2014. **Introduction to sociology**. (3rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Ahmad, A. 2014. “The constraints of tourism development for a cultural heritage destination: The case of Kampong Ayer (Water Village) in Brunei Darussalam” . **Tourism management perspectives** 8, 106 113.
- Bandi, Quratul Ain. 2014. “49 Families to relocate to make way for Bridge” . **The Brunei times newspaper**, 17 January, 12 15.
- Chantawanit, S. 2008. **Sociological theory**. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Chindapon, K. 2005. **Panyi island community among tourism trend. The 2005 National Population Conference**, Institute for Population and Social Research, Mahidol University. 17-18 November 2005, 55 61. (in Thai)
- Evers, H. 2013. **Water settlement on the island of Borneo**. http://www.academia.edu/9923066/water_Settlement_on_the_island. 24 November.

- Fisher, B et al., 2008. **Balance water, religion and tourism on Redang island, Malaysia environment research letters.** www.iop.org/EAL/3/024005. 3 May.
- Haji Duraman, Ismail bin. 2008. “Kampong Ayer negara Brunei Darussalam: Egosentrik yang mencari cakerawala” in **Kampong Ayer: warisan hinup, cabaran dan kesinambungan.** Edited by Siti Norkhabi Haji Wahsalfelah and Shahrol Amira bin Abdullah, Bandar Seri Begawan : University Brunei Darrusalam.
- Haji Arden, K. 2016, 22 July. Interview.
- Haji Ibrahim, Haji Abdul Rahman bin. 2016. **Brunei economy expected to grow 3 percent in 2017.** <http://borneobulletin.com.bn/brunei-economy>. 4 May.
- Ibrahim, Abdul Latif. 2012. **Kampong Ayer living memory.** Bandar Seri Begawan: Pentagram Design.
- Le blanc. R. 2013. **Brunei Kampong Ayer: An analysis of the structure and the conditions of evolution of a Borneo Malay urbanism.** <http://dl.lib.mrt.ac.lk/handle/123/8353>. 12 April.
- Mariah, H. 2016, 22 July. Interview.
- Mat Zain Haji Damit, D. 2016, 26 July. Interview.
- Muhammad Yusoa, M. 2016, 22 July. Interview.
- Srisantisuk, S. 2009. Study of society and culture. Khornkaen : Faculty of Humanities and Social Sciences Khonkaen University. (in Thai)
- Talib, N. 2013. **Monarchies in Southeast Asia: Kyoto review of Southeast Asia.** [_https://kyotoreview.org/issue](https://kyotoreview.org/issue). 13 March.
- ThaiPBS. 2014. **Spirit of Asia.** <https://www.youtube.com/watch?v=KtYWaWFFbAo>. 22 June.

The Encyclopedia of Malaysia: Early History. 1998. Kuala Lumpur: Archipelago press.

Wankaew, S. 2006. **Society and culture.** (10th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

Wong, M. and Tham, D. 2018. **Brunei's Kampong Ayer: World's largest settlement on stilts.**

<https://edition.cnn.com/travel/article/kampong-ayer-brunei-water-village/index.html>. 24 January.